

**ПЕДАГОГІЧНИЙ АЛЬМАНАХ
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА»**

Збірник матеріалів

**V Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

(6 листопада 2025 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА СІМЕЙНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ
ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

Збірник матеріалів
V Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 5
6 листопада 2025 року

Одеса
Видавництво ТОВ «Лерадрук»
2025 рік

Рекомендовано до друку Вченою радою університету Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського» (протокол №5 від 30.10.2025).

Рецензенти:

Листопад О. А. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри дошкільної педагогіки, ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»;

Бабчук О. Г. – кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології та педагогіки, Одеський державний університет внутрішніх справ.

Педагогічний альманах «Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія та практика»: збірник матеріалів V Всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (6 листопада 2025 року). Одеса: Видавництво ТОВ «Лерадрук», 2025. Вип. V. 284 с.

ISBN: 978-617-7768-55-4

Організаційний комітет:

Богуш А. М. – дійсний член НАПН України, доктор педагогічних наук, професор (голова);

Сторож В. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (заступник голови);

Кавиліна Г. К. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології (відповідальний секретар);

Булгакова О. Ю. – доктор психологічних наук, доцент, декан факультету дошкільної педагогіки та психології;

Тубичко Ю. О. – старший викладач кафедри сімейної та спеціальної педагогіки і психології.

Матеріали збірника відображають наукові дослідження і їх результати, здобуті в процесі науково-дослідної роботи студентів та молодих науковців, які навчаються у закладах вищої освіти України.

Відповідальність за зміст, точність цитат, прізвищ і представлених даних несе автор.

ronment in preschool institutions.....	196
<i>Tubychko Y. O. Peculiarities of communicative speech development of elder preschool children with moderate mental delay.....</i>	202

Розділ IV. Професійні якості майбутніх фахівців дошкільних закладів

<i>Бабчук О. Г., Гонка В. В. Психологічне благополуччя особистості: сучасні підходи та методи його розвитку.....</i>	210
<i>Бабчук М. І., Гевчук В. Г. Роль індивідуально-особистісних особливостей у становленні комунікативної толерантності.....</i>	215
<i>Бабчук М. І., Войнаровська Л. М. Психологічні особливості прояву нарцисизму особистості.....</i>	221
<i>Демко Н. О. Проблема булінгу: психологічні, когнітивні та соціальні наслідки.....</i>	226
<i>Бабчук М. І., Моспаненко С. В. Психологічні чинники віктимної поведінки.....</i>	232
<i>Кавиліна Г. К. Розвиток адекватної самооцінки у дітей старшого дошкільного віку в умовах ЗДО.....</i>	237
<i>Бабчук М. І., Самборик С. Г. Теоретичне осмислення феномену міжособистісних відносин у психології.....</i>	243
<i>Бабчук М. І., Стоянова А. А. Психологічні наслідки професійного стресу педагога: феномен фрустрації....</i>	248
<i>Бабчук М. І., Рябченко А. В. Психологічні особливості образу тіла особистості.....</i>	253
<i>Babchuk M. I., Shlyakhtina O. V. Women's self-realization in the context of gender inequality: the psychological dimension.....</i>	258
<i>Гришук М. С. Психологічні особливості становлення агресивності в підлітковому періоді.....</i>	264
<i>Дудаш М. Е. Емоційний інтелект як чинник особистісного розвитку та професійної самореалізації.....</i>	268
<i>Комарницька І. В. Психологічні аспекти готовності до саморозвитку та особистісних змін.....</i>	273
<i>Мач Р. М. Роль музики у процесі емоційної саморегуляції.....</i>	278

ЛІТЕРАТУРА

1. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг. ред. О. В. Низовської. Тернопіль: Мандрівець, 2017. 256 с.
2. Кононко О. Л., Пихтіна Н. П. Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку: монографія. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 287 с.
3. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід): монографія. Київ: Стилос, 2007. 336 с.
4. Спіркін А. Г. Свідомість і самосвідомість. Київ: «Світанок», 2017. 60 с.
5. Скиба С. А. «Я – образ» у складі «Я – концепції»: зб. тез доповідей науково-практичної конференції «Ключові результати сучасної науки», 22 лютого 2022 р. Івано-Франківськ: НАІР, 2022. С. 21-22.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН У ПСИХОЛОГІЇ

Магістрантка С. Г. Самборик

Наук. кер. док. філос. (PhD), ст. викл. М. І. Бабчук

На сучасному етапі розвитку психологічної науки сформувалися різні підходи до розуміння сутності міжособистісних відносин. У соціальній психології взаємодія між індивідами вивчається крізь призму таких явищ, як атрибуція, атракція, афіліація, конформність, агресія, соціалізація та інші. Зарубіжні та вітчизняні дослідники звертають особливу увагу на те, як ці фактори впливають на якість, глибину та ефективність людської взаємодії.

Залежно від своєї теоретичної орієнтації, науковці по-різному трактують природу міжособистісних стосунків. Наприклад, представники біхевіористського напрямку, зок-

рема А. Бандура та Б. Скіннер, зосереджують увагу на поведінкових реакціях та механізмах соціального навчання, які формуються під впливом підкріплення та спостереження. У межах когнітивного підходу [5] взаємодія трактується як результат інтерпретацій, очікувань і соціальних репрезентацій. Гуманістична психологія розглядає міжособистісні стосунки як простір для самовираження, емпатії, довіри та особистісного зростання. Представники символічного інтеракціонізму підкреслюють роль соціальних ролей, очікувань та символічного значення у взаємодії [4]. У свою чергу, психоаналітичний підхід пояснює міжособистісні стосунки через динаміку несвідомих мотивів, захисних механізмів і перенесення. Особистість, як активний суб'єкт взаємодії, визначається в психології як цілісна система соціально значущих рис, що формується в процесі соціалізації. Цей процес передбачає засвоєння індивідом норм, цінностей, ролей, знань, умінь і навичок, необхідних для ефективного функціонування в суспільстві. Саме соціалізація створює підґрунтя для формування здатності до конструктивної взаємодії, емпатії, співпереживання та розвитку соціального інтелекту [6].

Багатогранні соціальні зв'язки, в рамках яких відбувається міжособистісна взаємодія, завжди мають інтерес і мотиваційну основу. Вони можуть ґрунтуватися на потребі у спілкуванні, підтримці, визнанні, автономії чи безпеці. Водночас ці відносини мають унікальне суб'єктивне забарвлення для кожної людини. Вони наповнені індивідуальним змістом, який відображається в установках, поведінкових стратегіях, почуттях, емоційних реакціях і навіть у внутрішньому стані людини.

Міжособистісні стосунки в психології розглядаються як багаторівневе утворення, що включає в себе зовнішню поведінку, внутрішні мотиваційні чинники, соціальний контекст і особистісний сенс, який вкладається у стосунки. Вивчення цього феномену потребує інтегративного підходу,

який поєднує елементи когнітивної, емоційної, поведінкової та особистісної сфер у контексті соціального життя [7].

У зв'язку з розвитком наукової термінології в гуманітарних науках поняття «комунікація» все частіше розглядається як синонім терміну «спілкування». Однак, як зазначає Н. А. Побірченко, спілкування має більш глибоку духовно-психологічну основу, оскільки воно не тільки виконує функцію обміну повідомленнями, а й забезпечує встановлення психологічного контакту, їхніх цінностей і переживань [3].

Згідно з тлумаченням, наведеним у Новому тлумачному словнику української мови [1], взаємодія трактується як взаємний зв'язок або узгоджена дія між учасниками, що передбачає активну участь кожної сторони в узгодженому процесі

Феномен міжособистісних стосунків як соціально-психологічний феномен є предметом пильної уваги у працях провідних науковців, які вивчають динаміку, структуру та чинники міжособистісної взаємодії. Значний внесок у розвиток теорії міжособистісних відносин зробили такі дослідники, як Г. Олпорт, Т. Ньюкомб, К. Левін, Е. Гоффман, Г. Келлі, К. Роджерс, А. Маслоу, Р. Бернс, І. Кон, О. Ткаченко, Т. Гаврилова, Л. Булах, Г. Балл, Н. Чепелєва, Н. Паніна, Т. Титаренко та інші. У їхніх працях міжособистісна взаємодія представлена як багатогранне утворення, що охоплює когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти і розгортається в контексті конкретних соціальних ситуацій [5].

Водночас, незважаючи на велику кількість досліджень, недостатньо вивченими залишаються питання, пов'язані зі специфікою міжособистісних стосунків у специфічних умовах, наприклад, в освітньому середовищі, військовому середовищі або в контексті психотравмуючих подій. Зміна соціального контексту, зростання рівня стресу та збільшення потреби у психологічній підтримці лише посилюють потребу у більш глибокому аналізі цього явища.

Міжособистісні стосунки – це не лише сфера емоційних контактів, а й механізм соціального структурування, за допомогою якого людина входить у соціум, зберігаючи при цьому власну індивідуальність. Вивчення їх дозволяє краще зрозуміти глибину психологічної взаємодії в мирному житті та в екстремальних умовах, в тому числі в умовах військової діяльності. Їх можна поділити на конструктивні та деструктивні, залежно від того, чи сприяють вони гармонізації соціальної взаємодії, особистісному зростанню та досягненню спільних цілей. Конструктивні стосунки ґрунтуються на принципах поваги, довіри, взаємодопомоги та емпатії. Натомість деструктивні стосунки супроводжуються конфліктами, емоційною відстороненістю, конкуренцією або ігноруванням потреб партнера. У цьому контексті важливим є рівень взаєморозуміння та готовності до співпраці в межах певної соціальної групи.

Соціальна психологія розглядає міжособистісну взаємодію як важливу форму соціальної активності, що реалізується через спілкування. З точки зору класичних теорій, вона включає три основні аспекти: комунікативний (обмін інформацією), перцептивний (сприйняття і розуміння партнера) та інтерактивний (організація спільної діяльності). Саме через взаємодію людина не лише реалізує власну активність, а й конструює образ іншого, формує очікування та змінює власні уявлення про соціальну реальність [2].

У широкому розумінні спілкування є механізмом інтеграції індивіда в суспільство. Воно не обмежується обміном інформацією, а є способом формування соціальних зв'язків, участі у спільній діяльності, регуляції поведінки та емоційної взаємодії. За Г. Олпортом, комунікація задовольняє базові соціальні потреби індивіда: у безпеці, приналежності, визнанні, підтримці.

Оскільки міжособистісні стосунки реалізуються через процес спілкування, вони мають низку специфічних рис, які відрізняють їх від інших форм соціальної взаємодії:

Об'єктивність – кожен контакт між людьми зумовлений наявністю спільного або узгодженого об'єкта чи мети, яка постає як зовнішня по відношенню до суб'єктів. У цьому сенсі відносини передбачають необхідність взаємодії як умови досягнення мети.

Експліцитність - міжособистісні стосунки, навіть коли вони емоційно чи мотиваційно забарвлені, мають певні зовнішні прояви, які можна зафіксувати чи проаналізувати ззовні. Це дозволяє досліднику виявити вербальні, паравербальні та невербальні маркери взаємодії (наприклад, жести, інтонації, міміка, дистанція, мовленнєві патерни).

Ситуативність – зміст і якість відносин залежить від конкретної ситуації, яка змінюється в просторі та часі. Це включає варіативність щодо тривалості контакту, рівня формальності, наявності зовнішніх регуляторів (норм, правил, соціального статусу учасників), а також характеру минулого досвіду.

Рефлексивна неоднозначність – міжособистісні стосунки поєднують у собі свідомі та несвідомі аспекти, які формуються в результаті індивідуального досвіду, колективної діяльності та соціальних очікувань. З одного боку, людина може чітко усвідомлювати свої наміри і ставлення до іншої, а з іншого - її поведінка часто зумовлена прихованими мотивами, внутрішніми конфліктами або соціальними установками, які не завжди повністю усвідомлюються.

Ці особливості дозволяють розглядати міжособистісні стосунки як багаторівневу систему, що розгортається в комунікативному просторі, включаючи емоційний, когнітивний, мотиваційний та поведінковий компоненти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Новий тлумачний словник української мови : У 3-х т. 42000 слів / Укл.: Яременко В., Сліпушко О. 2-ге вид., випр. Київ : Аконит, 2008. 928 с.

2. Основи загальної психології / за ред. академіка

АПН України, професора С. Д. Максименка. Київ: НПУ Перспектива, 1998. 256 с.

3. Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергеєнкова ; ред. Н. А. Побірченко. Київ: Науковий світ, 2007. 274 с.

4. Савчин М.В. Педагогічна психологія : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2007. 424 с.

5. Максименко С.Д. Психологія особистості: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2008. 328 с.

6. Литвинчук Н.О. Психологія впливу і переконання в умовах військової діяльності: навч. посіб. Київ: НАОУ, 2011. 196 с.

7. Журавльов А.Л., Климов Є.А. Психологія особистості у професійній діяльності. Київ: Вища школа, 2005. 424 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ПРОФЕСІЙНОГО СТРЕСУ ПЕДАГОГА: ФЕНОМЕН ФРУСТРАЦІЇ

Магістрантка А. А. Стоянова

Наук. кер. док. філос. (PhD), ст. викл. М. І. Бабчук

Проблема професійного стресу у педагогічній діяльності стала предметом наукових досліджень ще у другій половині ХХ століття. У вітчизняній психології перші емпіричні напрацювання в цій сфері були спрямовані на вивчення «факторів ризику» освітнього середовища, пов'язаних із високим рівнем емоційного навантаження, комунікативної напруги та дефіцитом соціальної підтримки. У зарубіжній психології аналіз професійного стресу пов'язують із роботами С. Мадді, який зазначав, що поняття професійного стресу охоплює широкий спектр процесів, механізмів і чинників, і тому будь-яке універсальне визначення є доволі умовним [7].

Професійний стрес педагога є багатфакторним і динамічним процесом, у якому поєднуються індивідуальні

Збірник матеріалів
V Всеукраїнської конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Випуск 5

6 листопада 2025 року

Виготовлено з готового оригінал-макету
Технічне редагування матеріалів збірника – О.І. Кисельова.

Підписано до друку 03.11.2025 р. Папір офсетний. Формат 60×90/16.
Гарнітура «Times New Roman». Ум.-друк. арк. 17,8.
Тираж 300 прим. Зам. № 37.

Видавництво ТОВ «Лерадрук»
Свідоцтво ДК № 2645 від 11.10.2006 р.
м. Роздільна, вул. Європейська, 44.
E-mail: leradruk@gmail.com